

STOP

(Spórolj és Takarékoskodj Okosan a Pénzzel)

program

Készítette:

Társadalmi Összetartozásért Alapítvány

Herpainé Márkus Ágnes

2018.

Tartalomjegyzék

A megbízás keretei	4
A pályázat által kijelölt keretek	4
A STOP program helye a projektben	5
Célok és tevékenységek rendszerében	5
Más programelemekhez kapcsolódás	6
Alapfogalmak.....	7
Család	7
Háztartás.....	9
Háztartás-statisztika	12
Háztartás gazdaság, háztartások gazdálkodása	13
Háztartások kiadás-szerkezete	15
Háztartási/családi költségvetés	17
A kiegyensúlyozott háztartási költségvetés jellemzői	21
Módszertani alapvetés	22
Felnőttoktatás jellegzetességei, és amire szükség van.....	24
Módszertani rugalmasság a sérülékeny társadalmi csoportok oktatása során.....	27
A szakmai program elindítása és megvalósítása során felmerülő kérdések	30
Kiket érint a STOP program?.....	30
Milyen témák feldolgozása szükséges, minimálisan?.....	31
Érintkezési felületek a projekt többi programelemével	32
STOP program tartalma.....	32
Háztartásgazdálkodási tréning.....	33
Kiskert gondozási tanfolyam	34
Mellékletek.....	36
Pénzügyi személyiség teszt.....	37
Háztartási költségvetés kalkulátor.....	39

Csoportos gyakorló feladat minta	39
Sociopoly – társasjáték	40
Felelős gazdálkodás, spórolás – alapfogalmak, kiinduló minta	41

A megbízás keretei

Jelen dokumentum a „Minőségi humán közszolgáltatások fejlesztése Komáromtól Nyergesújfaluig, a Duna mentén” EFOP-1.5.2-16-2017-00020 pályázat keretében készült. A megbízó Komárom Város Önkormányzata, a szakmai tevékenység megvalósítója a Társadalmi Összetartozásért Alapítvány. A feladat a „STOP (Spórolj és Takarékoskodj Okosan a Pénzzel) program kidolgozása”.

A pályázat által kijelölt keretek

Hogy értelmezni tudjuk, milyen kérdésekkel foglalkozik jelen módszertani segédanyag, mindenképpen szükséges áttekinteni magát a projektet, ebben jelen program helyét, illetve a hozzá kapcsolódó, vagy kapcsolható szakmai elemeket.

A projekt tevékenységei 8 települést érintenek. Közülük a Nyergesújfalu-Lábatlan-Süttő-Bajót-Nagysáp körzet egy földrajzilag is összefüggő, kapcsolatrendszerüket tekintve is összetartozó egységnek tekinthető. Komárom városa önálló egység, a humán közszolgáltatások szempontjából pedig különálló Dunaalmás és Neszmély. Jelen programelem a jobb oldali, a térképen téglalappal körbekerített térséget érinti, tehát a Süttőtől Nagysápig tartót.

A pályázat szakmai tevékenységeinek leírásában a következő szerepel a STOP programról:

A)4.b Szegénység mélyülésének megelőzése STOP programmal

A STOP (Spórolj, Takarékoskodj Okosan a Pénzzel) program összefogja azokat a tevékenységeket, amelyek célja egyszerre

- a térségben élő, dolgozó, hétköznapi emberek **elszegényedésének megakadályozása**,
- illetve a **szegénységben**, mélyszegénységben **élők helyzetének javítása**,
- valamint a **ház körüli munkák becsületének emelése**.

A megfelelően tervezett programelemek széles körök számára is hasznos tudásokat, gondolkodásmódot közvetítenek, illetve új ismereteket, készségeket taníthatnak.

Ezért módszertanilag olyan megoldások jelennek meg, ami a valódi tanulást segítik. Nem egyszerűen egyirányú és frontális ismeretközlés (azaz: nem előadások, frontális képzések lebonyolítása) történik, hiszen ezek felnőttképzésben való alacsony hatásfoka közismert, hanem többféle és a megértést, elfogadást és begyakorlást, tehát "sajáttá válást" segítő kombinálása.

A program elemei:

- **Háztartásgazdálkodási tréning** 4 helyszínen, helyszínenként 2x1 teljes nap, a résztvevők ellátásával (étkezés), alkalmanként 12-15 fős csoportokban, külső tréner bevonásával;
- **Kiskert gondozási tanfolyam**, 4 helyszínen, helyszínenként 5 alkalom, alkalmanként 3 óra, nyitott bekapcsolódási lehetőséggel, kiosztható kisebb eszközökkel, vetőmaggal, stb.
- A program során ösztönözzük a résztvevőket (kb. 50 fő), hogy saját településükön, közegükben kapcsolódjanak be az **Összefogás a Családokért** programelem keretében indított **Háztartási Praktikák Klubjába**, így egy hosszabb távú közösségi és tanulási folyamat jön létre. (családi költségvetés, takarékos háztartásvezetés, kertművelés, megtakarítások stb. témákban, a STOP program folytatása)

Megvalósító: Lábatlan

Érintett települések:

- Bajót
- Lábatlan
- Nagysáp
- Nyergesújfalú
- Sütő

A STOP program helye a projektben

Célok és tevékenységek rendszerében

A projekt átfogó célja:

A **helyi közösségekre alapozó, minőségi humán közszolgáltatások fejlesztésével** megerősített **társadalmi felzárkózási folyamatok segítése** a Komáromtól Nyergesújfalúig, a Duna mentén

Részcélok:

- A **humán közszolgáltatások** terén jelentkező **szakemberhiány enyhítését** szolgáló ösztönző programok megvalósítása
(Itt a fő elem a család- és gyermekjóléti szolgálatok és családsegítő munkatársak eszköztárának és kapacitásainak a fejlesztése. Itt jelenik meg a helyi társadalmat és a kötődést erősítő, problémák megelőzését támogató programok között a **STOP program**)
- A **hátrányos helyzetű** csoportok **foglalkoztathatóságra való felkészítésének**, munkaerő-piaci eszközökben való részesedésének és munkaerő-piacon való megjelenésének elősegítése
- A sokszínű és kultúráját megőrizni képes **helyi kisközösségek társadalom-szervező szerepének megerősítése** a Duna-menti térség népességmegtartó képességének erősítése érdekében

Más programelemekhez kapcsolódás

A helyi társadalmat és a kötődést erősítő, problémák megelőzését támogató programok közé a következők tartoznak, érintve a projekt területének valamennyi települését:

- Összefogás a családokért program, Nyergesújfalun
- Szegénység mélyülésének megelőzése STOP programmal
- Szünidei gyermekétkeztetés és kapcsolódó szabadidős programok 250 gyermek részére
- Prevenációs csoportok, klubok, tréningek a két családsegítő intézmény kezelésében

Tekintettel arra, hogy e programok a család- és gyermekjóléti szolgálatok által megvalósított prevenációs, támogató, fejlesztő programelemek körébe tartoznak, már a szervezeti felelősség okán is jól összehangolhatóak a többi hasonló jellegű programmal, leginkább a nyergesújfalui Összefogás a családokért programmal. Mindenképpen indokolt és szükséges egyeztetni a programelemek közötti átjárhatóságot, esetleges egymásra épülését annak érdekében, hogy a STOP program által elért emberek számára folyamatosság és közösségi tanulási lehetőség elérhetősége biztosítható legyen.

Alapfogalmak

Annak érdekében, hogy egyértelműen és mások számára is könnyen követhetően, illetve az egyes szakterületek megközelítéseit és megfogalmazásait is értően tudjunk a fő kérdéseinkről gondolkodni és kommunikálni, mindenképpen szerencsés értelmezni azokat a fogalmakat, amelyeket leginkább használunk. Ez a fogalomtisztázás azt is segíti, hogy a javasolt tevékenységek és módszerek érthetőbbek legyenek. Az itt következő oldalakon számba vesszük azokat a kifejezéseket, amelyek alapvetően áttekintést igényelnek, kitérve, ahol szükségesnek tűnik, arra is, hogy a jelenlegi projektben mely szakemberek, csoportok, civilek dolgoznak ezekkel az ügyekkel, e témákban.

A háztartásgazdálkodás speciális szakterület, emellett azok a fogalmak, módszerek is igényelnek áttekintést, amelyek alkalmazása indokolt a hatékony és eredményes munka érdekében.

Család

A család fogalma, hasonlóan az emberek együttélését, a társadalmat meghatározó jelenségek szinte mindegyikéhez, sokféle. Hétköznapi értelemben azoknak az embereknek az együtt élő közösségére értjük, akik egymással vérségi kapcsolatban, vagy egymásra támaszkodva, egymást társnak tekintve élnek együtt. **Ez az együttélés a "família" szó eredeti jelentésével is kapcsolatban áll, hiszen az háztartást jelent. A család és háztartás fogalma azonban ma nem azonos, és** különféle megközelítésekben, egyes szakmák, tudományterületek és a hétköznapi szóhasználatában is eltérő.

A családszociológiában egymással ellentétes, egymásnak ellentmondó meghatározások is jelen vannak a család fogalma kapcsán.

"A család valamilyen formája minden emberi társadalomban létezett, de ezek a formák nagyon változatosak voltak... A család alapvető funkcióit különböző típusú családok is el tudják látni, és részben a külső gazdasági és társadalmi körülményektől, részben az adott társadalom kultúrájától függ, hogy melyik családtípus válik uralkodóvá."

Azt lehet látni, hogy ezek a formák nagyon változatosak, eltérőek voltak, és alakultak, alakulnak máig is. Család fogalma alatt napjainkban döntően a hagyományos értékekre épülő családmoddelt értjük, ahol

- a gyermekek házasságban születnek,
- a szülei egy háztartásban élnek,
- jellemzően a férj, az apa a fő családfenntartó,
- a család érzelmi és gazdasági egységet alkot.

Emellett azonban e fogalom határai igen tágak, nem szűkíthetjük csak a fentiekre. A család sokszínű, tág értelmezése segít a különféle együttélési módokat választó emberek csoportjainak életét jobban érteni, megérteni. Az egyes szakmai megközelítések szintén a maguk családfogalmait alakították ki.

A **szociológia** a fenti, szülők-gyerekek családmoddelt nukleáris vagy családmagnak nevezi, ahol az emberek kiscsoportokban együtt élnek, a csoport tagjait házasság vagy vérségi kapcsolat köti össze. Elterjedése az ipari forradalom után történt, amikor a család termelő, gazdálkodói funkciói meggyengültek. Természetesen nem csak a nukleáris család a család, ettől igencsak eltérő formákkal is találkozunk. A nagyobb, nukleáris családon túlmutató családformációk korántsem új keletűek, sőt, a családszociológiával foglalkozó kutatók megállapításai szerint valójában ezek a sokféle családi formák régóta jellemzőek társadalmainkban.

A **statisztika** családdefiníciója a házas szülők (vagy egyedülálló szülő) és a velük együtt élő nem házas gyermekeiket veszi családnak, illetve figyelemmel kísérik a házasság nélkül együttélőket is, de vizsgálja azt is, hogyan változnak ezek a családok.

A népesség családi állapot szerinti csoportosítását **jogi** státuszuk alapján is megtehetjük:

- **Nőtlen vagy hajadon** az a személy, aki (még) sosem kötött házasságot és nem létesített bejegyzett élettársi kapcsolatot.
- **Házas** az a személy, aki házasságot kötött és házasságát jogerős bírói ítélet nem bontotta fel, függetlenül attól, hogy együtt él-e a férjével vagy a feleségével.
- **Bejegyzett élettárs** az a személy, aki anyakönyvvezető előtt létesített azonos nemű párjával élettársi kapcsolatot. (...)
- **Özvegy** az a személy, aki házastársa halála után nem kötött újabb házasságot, és nem létesített bejegyzett élettársi kapcsolatot.
- **Elvált** az a személy, akinek házasságát jogerőre emelkedett bírói ítélet bontotta fel, újabb házasságot nem kötött, és nem létesített bejegyzett élettársi kapcsolatot. (...)
- **Élettársi kapcsolat:** Házasságkötés nélkül, tartós, házasságszerű kapcsolatban együtt élő két személy, függetlenül családi állapotuktól és attól, hogy különböző vagy azonos neműek. Az élettársi kapcsolatok száma egyaránt tartalmazza a közjegyző előtt a kapcsolatukról nyilatkozó és a nyilatkozatokat nem tevő párokat.
- **Látogató partnerkapcsolat (LAT):** Olyan tartós, monogám párkapcsolat, amelyben a pár nem él közös háztartásban, és a kapcsolatukat a külvilág előtt is felvállalják.
- **Egyedülálló:** Tágabb értelemben az a személy az egyedülálló, aki nem házas, és nem él élettársi kapcsolatban. Szűk értelemben csak azokat soroljuk az egyedülállók közé, akik nem rendelkeznek együttélő (házas- vagy élettárs) vagy különélő tartós partnerrel.”

A család tagjai ugyanakkor egymással interakcióban álló egyének, akik meghatározott társadalmi és rokoni szerepeket töltenek be, **funkciókat és feladatokat látnak el**. „Robert F. Winch - kiemelkedő családszociológus – öt olyan alapvető funkciót sorol fel, melyekkel a család hozzájárul a társadalmi rendszer fennmaradásához, valamint a családot alkotó egyének szükségleteinek kielégítéséhez.

- a **reprodukciós funkció**, gyerekvállalás, amely biztosítja a társadalom utánpótlását,
- a **gazdasági funkció**, mely a család tagjainak a részvételére utal a társadalmi munkabeosztásban, illetve anyagi biztonságot teremt,
- a **„politikai” funkció**, mely a rend fenntartását jelenti a családon belül, családon kívül pedig alkalmazkodást a külső rendszerhez,
- a **szocializáció és a nevelő funkció**, ami a család egy olyan funkciója, mely a tagokat az egyes szerepek betöltésére készíti elő a társadalmon belül, a gyerekek számára pedig lehetővé teszi a társadalomba való beilleszkedést; ami később meghatározza az életminőséget,
- a **vallási funkció**, mely elősegíti a társadalmi kontrollt, értékrendre tanít.

A család tehát sokféle lehet, és e sokféleséget azért érdemes számba venni, mert az egyes háztartásformák erősen függnak attól, mely családok, milyen életformát választó emberek alkotják az érintett háztartásokat, és hogyan tudják egyes funkciókat betölteni. A család gazdasági funkciójához kapcsolódik a háztartás fogalma is.

Háztartás

A **háztartás**, első megközelítésben, **közgazdasági értelemben**, valójában a **család gazdálkodásának, funkcionális értelemben gazdasági szerepének a színtere**. Fogalma időben és térben változó, hasonlóan az élethelyzetek, életmód egyéb elemeihez. Nem is tekinthetjük sem statikusnak, sem nagyon mereven meghatározhatónak.

A www.demografia.hu oldal szerint „**egy háztartásba tartozónak** azok a személyek minősülnek, **akik egy lakásban vagy lakrészben együtt élnek, és a háztartásban felmerülő kiadásoknak** (napi kiadások, élelmiszer stb.) **legalább egy részét közösen viselik**. Ezen feltételek teljesülése esetén sem nevezhetők egy háztartásba tartozónak olyan személyek, akiknek önálló lakáshasználati joguk van, így a főbérlet és albérletje, ágybérletje; ők minden esetben külön háztartást alkotnak. Az általános háztartásfogalom azonban számos problematikus esetre nem tér ki részletesen (például a szülői háztartáshoz sorolhatók-e a kollégiumban élő, de nem önfenntartó egyetemisták, a háztartástól a hét nagy részében távol tartózkodó személyek kérdése stb.), így az

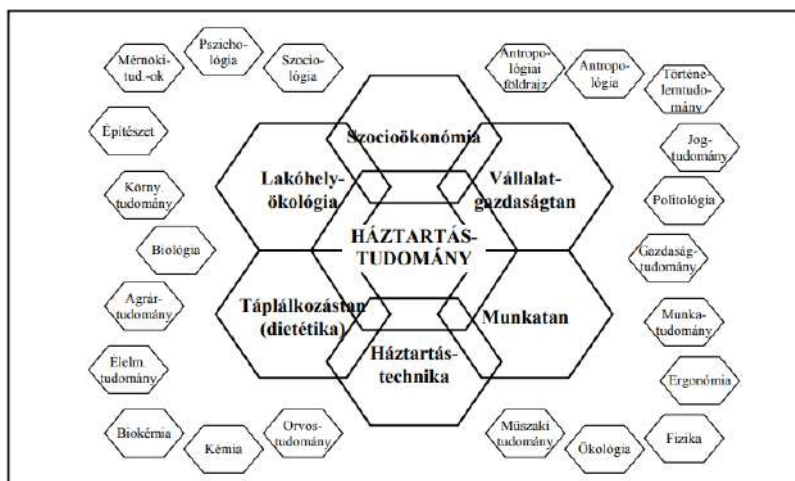
egyes kutatások, adatfelvételek során gyakran a fentínél bővebb, pontosabb háztartásfogalmakkal is találkozhatunk. (...)

A háztartások átlagos mérete egy adott népességben belül a háztartásban élők és a háztartások számának ismeretében számolható ki. A kettő egymáshoz viszonyított aránya mutatja, hogy átlagosan hány fő él egy háztartásban. **A legutóbbi népszámlálás szerint 2011-ben Magyarországon egy háztartásban átlagosan 2,36 fő lakott.** 1970-ben még átlagosan közel 3 fő élt egy háztartásban. Az egyszemélyes háztartások terjedésével a háztartások átlagos mérete évtizedek óta folyamatosan csökken hazánkban. Emellett természetesen ez az átlag szám nem érzékeny a sokgyerekes családok, vagy a többgenerációs, mozaik, nagycsaládok, stb. háztartásaira.

A háztartások, mint írtuk, igen sokfélék. Mivel háztartáson azoknak a személyeknek a csoportját értjük, akik jövedelemmel rendelkeznek, és ezt a jövedelmet jellemzően közösen használják fel, vagyis közösen hozzák meg fogyasztási döntéseiket, könnyen beláthatjuk, hogy milyen sokféle helyzetekkel találkozhatunk.

Bár a háztartások tagjait többnyire rokoni szálak kötik össze, egy-egy család általában egy-egy háztartást alkot, de ez nem szükségszerű. Több család is alkothat egy háztartást például olyankor, amikor több generáció él együtt a családban, tehát a nagyszülőkkel együtt élnek a szülők és a gyermekek is. Ha két fiatal összeköltözik, azt is háztartásnak tekintjük, sőt, az egyedül élők esetén is háztartásról beszélünk.

A háztartás fogalmának értelmezése, illetve azoknak a jelenségeknek, folyamatoknak a megértése, amelyek hatással vannak a háztartások működésére, döntéseikre illetve változásukra, igen sok tudományterületet érintenek.

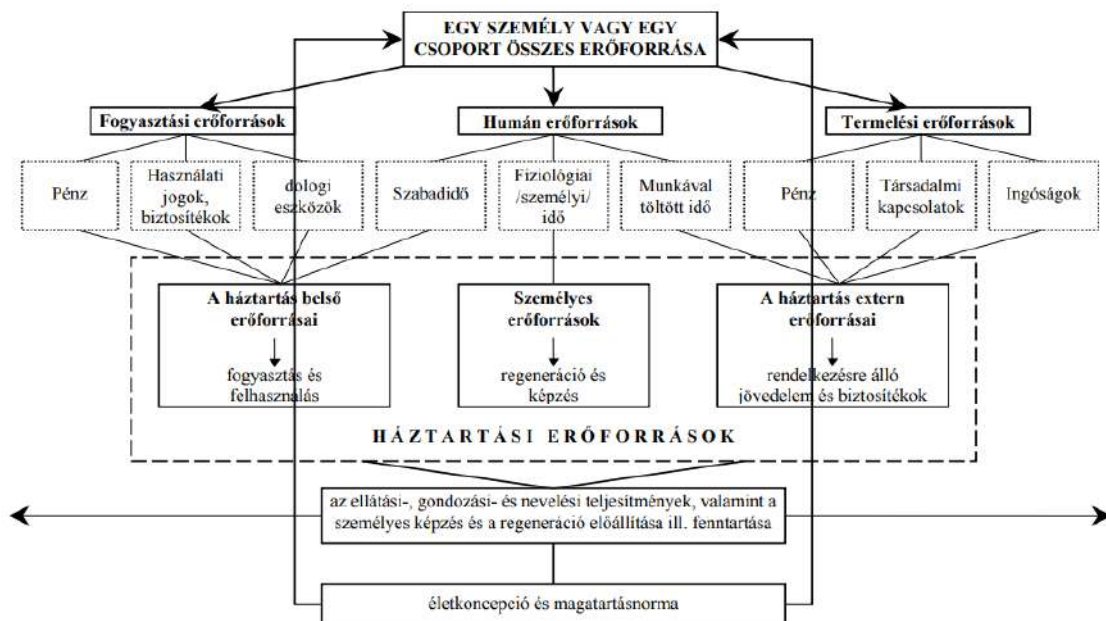
A háztartástudomány részterületei és kapcsolódó tudományterületek

Forrás: Vasa László: A háztartások gazdasági szerepének funkcionális változása, Doktori értekezés, 2004. Gödöllő,

<https://docplayer.hu/4788617-A-haztartasok-gazdasagi-szerepenek-funkcionalis-valtozasa.html>

Nem véletlen, hogy ilyen sokféle tudományterület foglalkozik a háztartásokkal, hiszen ez egy bonyolult, sokszereplős, a mindenkori társadalmi viszonyok által meghatározott, illetve rugalmasan alkalmazkodó entitás. Jelen tanulmány keretei nem teszik lehetővé és nem is lenne különösebben

hasznos, ha nagyon mélyen bonyolódnánk a különféle elméleti megközelítésekbe. Arra azonban mindenképpen szükség van, hogy egy háztartás gazdálkodásának értelmezésekor tisztában legyünk azzal, hogy távolról sem elegendő adott háztartás **pillanatnyi jövedelmi viszonyaira** korlátozni a fókuszot. Ez azonban semmit nem mond, és kizárólag például egy pénzügyi szempontú képzés sem jelent semmiféle segítséget, illetve nem ad választ az esetlegesen felmerülő kérdésekre sem. Ennek megvilágítására itt egy ábra, amely áttekintően összegzi egy tetszőleges háztartás által számba vehető erőforrásokat.

Forrás: Vasa László: A háztartások gazdasági szerepének funkcionális változása, Doktori értekezés, 2004. Gödöllő,

<https://docplayer.hu/4788617-A-haztartasok-gazdasagi-szerepenek-funkcionalis-valtozasa.html>

Anélkül, hogy az ábra mélyebb elemzésébe belemennénk, vegyük észre, mennyire meghatározó a háztartások működése szempontjából:

- Az a koncepció, amelyet tagjai saját életükkel kapcsolatban meghatározónak tartanak. Azt is mondhatjuk: ez ad keretet döntéseiknek, mindennapi cselekvéseinknek. Egészen más lesz így az értelme egy döntésnek, amely mondjuk a napi megélhetés biztosítását helyezi előtérbe, és nem vállal megtakarításokat egy hosszú távú célt kitűzni irreálisnak látó család esetében, mint egy lakásvásárlást tervezőnél. Értelmezése, így esetleges formálása is egészen más motivációk megmozdításával lehetséges.
- Meghatározóak a rendelkezésre álló külső és belső lehetőségek, eszközök, tudások, kapcsolatok, jövedelmek és ezek megszerzési esélyei, stb. Ezek összessége által

körvonalazódik az, milyen léptékekben gondolkodnak a család tagjai, mennyire tartanak reálisnak akár hosszabb távú boldogulási stratégiákat, mennyire gondolkodnak tanulásban, kísérletezésben, vagy éppen mennyire csak a napi túlélésre tudnak, kénytelenek szorítkozni és ennek fényében mik befolyásolják egyéni, egyedi, napi döntéseiket.

- A rendelkezésre álló ingóságok, ingatlanok, a jövedelemszerzéssel töltött idő, a háztartás önellátó, szolgáltató vagy piaci alapú, jövedelemszerzésre alapozott jellege behatárolja azt is, milyen mértékű önellátó tevékenységek megvalósításának lehet realitása, tehát azt is, mennyire lehet indokolt és lehetséges például saját zöldség, gyümölcs előállítás vagy az étkezési célú állattartás. Nem várható eredmény olyan beavatkozásoktól, ahol ezen meglévő erőforrások és keretek figyelembe vétele nélkül történik beavatkozások a háztartások gazdálkodásába.

Fentiek mellett alapvetően fontosak azok a legfőbb adatok, statisztikák is, amelyek ismerete segíthet az egyes háztartásokat elhelyezni a „nagy egészben”, azaz látni más, hasonló adottságú háztartásokhoz viszonyított helyzetét. Ebben segítenek a háztartás statisztika adatok vagy helyi célzott adatgyűjtések.

Háztartás-statisztika

Andorka Rudolf szociológiai alapkönyve szerint „**A fogyasztási szokások vizsgálatának módszere** az úgynevezett háztartás-statisztika. Ennek keretében a statisztikai hivatalok nagyobb számú háztartásból, amelyek lehetőleg az összes háztartás reprezentatív mintáját alkotják, arra kérnek fel személyeket, hogy hosszabb időn – egy éven, néhány hónapon – keresztül naplószerűen vezessék a háztartás összes jövedelmét és kiadását. Ez a háztartás-statisztika a forrása a fogyasztás összetételére vonatkozó ismereteinknek, tehát annak, hogy a lakosság – és annak különféle rétegei – **mennyi pénzt fordítanak például élelmiszerre, kultúrára, közlekedésre, azon belül is különböző kisebb tételekre, mint húsrá, tejre, zöldségre, gyümölcsre, könyvvásárlásra, tömegközlekedésre, benzinre stb.** Mindezek az adatok – az időmérleghez hasonlóan – alapvetően szükségesek, hogy az életmódot, vagy legalábbis annak keretfeltételeit vizsgáljuk. Hozzá kell tenni, hogy a háztartás-statisztikai adatokat általában kevésbé tartják a lakosság jövedelmi helyzetének, sőt a fogyasztás egyes összetevőinek vizsgálatára alkalmasnak. Ennek fő oka, hogy azok a háztartások, amelyek önként vállalkoznak a háztartási napló vezetésére, valószínűleg nem tekinthetők a népesség egészére nézve jellemzőeknek, más szóval a háztartási napló vezetésére nem vállalkozó háztartások jövedelme és fogyasztási szokásai feltehetően eltérnek az adatokat szolgáltató háztartásokétól.”¹

1 Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, 2006. Budapest, Osiris Kiadó

Ami miatt mégis fontos ez a megközelítés, az az hogy a háztartások működésének, gazdálkodásának, a háztartásokra jellemző statisztikai adatok elérhetőségének, értelmezésének lehetősége egy nagyon fontos kiindulópontot teremt azon szakemberek számára, akik olyan területen dolgoznak, ahol a háztartások működésének, gazdálkodásának megtámogatása, fejlesztése a cél. Ezek az információk összességében segítenek megfelelően feltárni, mely területekkel szükséges és indokolt foglalkozni.

Háztartás gazdaság, háztartások gazdálkodása

A háztartások működése, gazdálkodása lényegesen többről szól, mint éppen aktuális jövedelmei viszonyairól. A fenti ábrán is jól követhető volt, hogy a háztartások erőforrásai sokféle forrásból táplálkoznak és megjelenési formáik is sokrétűek. Ehhez is kapcsolódóan a háztartások gazdálkodása kapcsán érdemes átgondolni a különféle erőforrás-típusokat és az ezekhez kapcsolódó gazdálkodási, előállítási folyamatokat.

Mindenképpen számolni kell az **háztartás „emberi erőforrásaival”**. Nem zsigerelehetjük ki sem magunkat, sem családtagjainkat, a pihenés, az egészség megőrzése, a jövőnkéről való gondoskodás, de a tanulás, a magunk felkészítése feladataink, teendőink ellátására ennek része.

A másik nagy erőforrás-csoport a különféle **tőké**k. Ez messze nem csupán a pénzben felhalmozható tőkét, de tulajdonainkat, ingatlant és ingóságokat, a kapcsolatainkat, tudásunkat, kultúránkat, praktikus ismereteinket, szakértelmünket, stb. egyaránt jelenti.

Szintén számba vehetjük az **információkat** egy jelentős erőforrásként, ami a hétköznapi tájékozódás, az ügyintézés, de a piaci ismeretek, aktuális pénzügyi trendek, stb. széles köréig terjedhet.

Ez egy vázlatos felsorolás, de jól mutatja, hogy milyen tág értelmezésből indíthatjuk a háztartások gazdálkodásának megismerését és akár segítségét annak érdekében, hogy minél kedvezőbb körülmények közé segíthessük azokat.

A háztartások vezetésének tehát csupán egy része a pénzügyekkel való gazdálkodás, bár jelen viszonyaink között ez igen nagy hangsúlyt kaphat.

Nézzük meg kicsit jobban, hogy mennyire nem evidens, hogy a háztartásgazdálkodás kulcsa a pénz és a vele való gazdálkodás. Érdemes elgondolkodni azon, hogy mennyi érdekes mozgalom indult az utóbbi években, különösen zöld, fenntarthatósági értékeket követő közösségekben, amelyek akár az önfenntartás lehetőségeinek bővítéséből, akár a hulladékcsökkentéssel együtt járó fogyasztás-csökkentés, akár az új eszközök vásárlásának visszautasításával, sőt, még a pénz nélküli megélhetés megvalósítása terén is komoly próbálkozásokat sőt eredményeket tudnak felmutatni.

Néhány érdekes példa és mozgalom ismertetése megtalálható a következő online helyeken:

http://www.okovolgy.hu/ftp/hegyesi_jozsef_onellato_csaladi_gazdasag_tervezese.pdf

<http://humusz.hu/hulladekcsokkent-eslo-lepese-tudatos-vasarlas>

<https://www.ridikul.hu/2016/05/02/penz-nelkul-egesz-eletet-elni-lehetseges-a-lehetetlen/>

<http://www.heidemarieschwermer.com/>

Egy hétköznapi, mindennapi életet élő család, háztartás esetén azonban érdemes átgondolni, mely területek bukkannak fel a háztartás gazdálkodás témakör kapcsán.

Nézzük először, egyáltalán milyen folyamatok zajlanak a háztartás életében, amelyek a szükséges erőforrások, a szűkösen rendelkezésre álló javak előállítása érdekében történnek.

- **Jövedelemszerzés.** Ezt pontosan értjük, a (bér)munka társadalmában mindennapos, hogy a háztartás tagjainak munkaerejét adjuk el, és az ezért kapott bér jelenti az alapját a háztartás jövedelmeinek.
- **Vásárlás.** A háztartás működéséhez, fenntartásához szükséges dolgokra leginkább a pénzünk elköltése segítségével teszünk szert. Bár ez is evidenciának tűnik, korántsem az, tekintettel a következő pontra.
- **Termelés, javak előállítása.** Rendelkezésünkre álló saját erőforrásaink, nyersanyagaink, vagy szintén a piacon beszerezhető kiinduló anyagok segítségével magunk állítjuk elő, amire szükségünk van. Egy városi család esetében ez lehet csupán az erkélyen növő paradicsom, kertés házban élők, vagy közösségi kerthez hozzáférők esetén a kiskert, míg egy önellátó gazdasági esetén akár a teljes élelmiszer-ellátásuk is. De lehet a szükséges javak megteremtésének jó példája a gyerekek varrott ruha vagy a saját kezűleg felújított bútor is.

Nyilvánvaló, hogy a megfelelően működő háztartás felelősen bánik a javaival, erőforrásaival, ami korántsem csupán a pénzre vonatkozik. Ehhez a felelős bánásmódhoz arra van szükség, hogy legyenek világos szempontjaink a háztartás működése során, legyen világos célunk, hogyan is szeretnénk élni, mi az, aminek a magunk számára történő biztosítását fontosnak tartjuk, és ehhez igazodjon háztartásunk működése, gazdálkodása.

Ez tervszerűséget igényel. Akkor is, ha esetleg a terveink nem kerülnek papírra, de mégis fontos, hogy legyenek világos célok, döntéseinket befolyásoló szempontjaink. A háztartás gazdálkodásának legfőbb területei a következők:

- A pénzügyek megfelelő kezelése, beosztása

- Hivatalos ügyek intézése
- Munkamegosztás megszervezése és megvalósítása
- A gyerekek nevelése, egymás kölcsönös támogatása, értékrendünk tartalommal való megtöltése a mindennapokban
- A háztartás, a családjuk biztonságának megteremtése, önmagunkról és egymásról való gondoskodás

Ezen öt területből, a pénzügyeken túl valamennyi kapcsolódik egymáshoz és a háztartás jövedelmi viszonyainak kérdéséhez (v.ö. a saját fogyasztásra termelt élelmiszer és ennek költségei valamint kiadások csökkentésére tett hatása, például) de első körben vizsgáljuk meg a háztartások kiadásait.

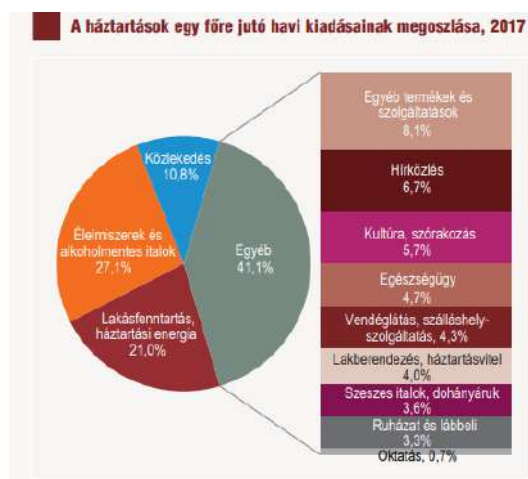
Háztartások kiadás-szerkezete

A legutóbbi KSH adatok alapján tudható, hogy havonta átlagosan egy ember 82.900 forintot költ. Természetesen az átlagok nem mondanak sokat, de arra alkalmasak, hogy nagyságrendeket lássunk ezek alapján. Természetesen más a belső szerkezete egy soktagú, mint egy egyszemélyes háztartásnak, hiszen például a fűtés költsége független egy adott lakásban élők létszámától, és attól is nagyban függ, hogy milyen jövedelmi viszonyok között él az illető, illetve milyen egyéb alternatívákat alkalmaz a háztartás gazdálkodásában.

Az egyes háztartások kiadásának szerkezete emellett eltér leginkább a település jellegének, valamint a háztartások lélekszámának függvényében. A legutóbbi KSH-s adatsor (2017) alapján felrajzolható általános hazai egy főre jutó kiadásszerkezet a következőképpen néz ki.

(Forrás:

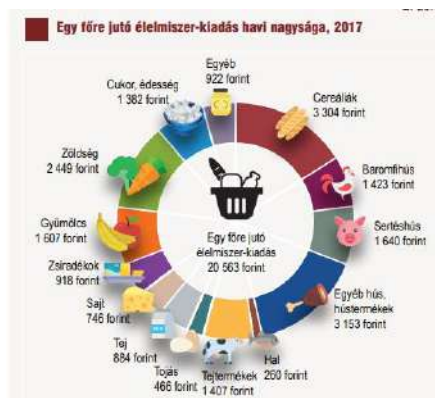
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/haztfogy/haztfogy1712.pdf>)

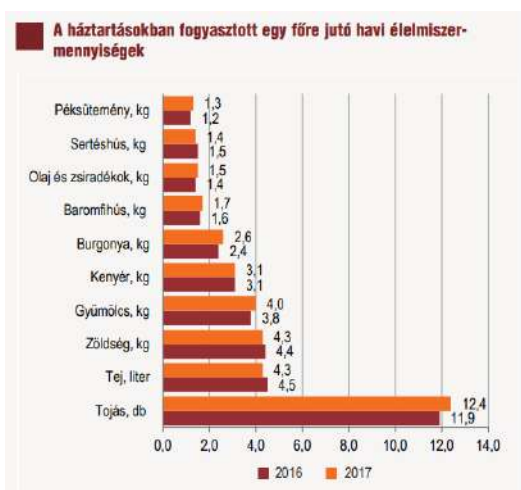
A kördiagramból jól látható, és korántsem meglepő, hogy **élelmiszerre és lakhatásra költenek legtöbbet a hazai háztartások**. Ezt követi a közlekedés. Az egyéb kiadások a háztartások kiadásainak negytedét teszik ki, amelyek között a nagyobb tételek a hírközlés (közel 7%), a kultúrára, szórakozásra költött forintok, valamint az egészségügyi kiadások.

Ennek az általános kiadásszerkezetnek a felhasználásával is fogalmat alkothatunk saját, illetve a programban tervezett képzések során a résztvevők háztartásainak jellegzetességeiről. Mint a hazai háztartások szerkezetében legnagyobb tételt kitevő kiadás, az élelmiszerre fordított kiadások belső

szerkezete is érdekes és hasznos információkat hordoz. Nem csupán a családi költségvetések, de az érintettek egészségi állapota, illetve az önálló élelmiszer-termelésben rejlő lehetőségek szempontjából is fontosak ezek az adatok.

A saját kertben megtermelt zöldség és gyümölcs előállítás nem feltétlenül jelent kevesebb pénzköltést, de mindenképpen jelentős életminőség növekedést segíthet elő, ami szintén nagyon fontos tényező lehet az egyes családok körülményeinek javítása szempontjából.

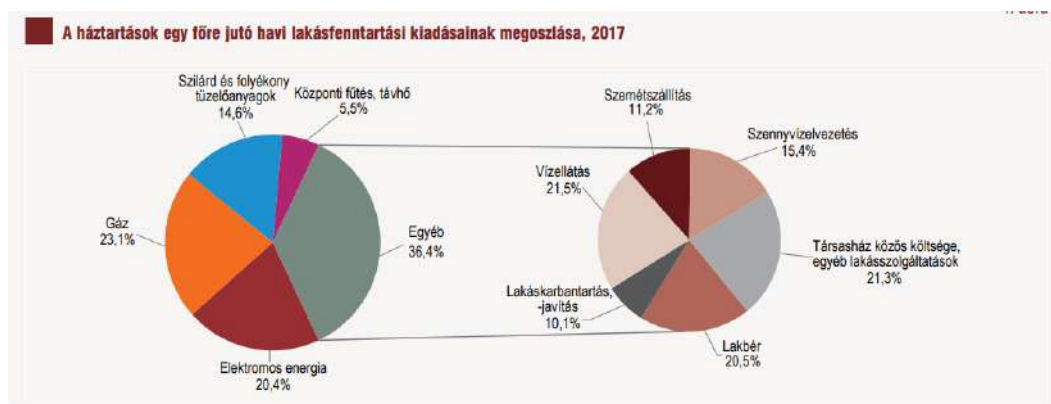
Az is segíti a tájékozódást, ha ismerjük adott család szokásos fogyasztásainak mennyiségét. Ezt leginkább a háztartási napló vezetése támogatja, de kiindulópontnak kiválóak a statisztikai információk is. Ez az ábra azt mutatja meg, hogy egy átlagos magyar fogyasztó egyes élelmiszer-félékből mennyit vesz magához havonta.

(Forrás: fent idézett KSH kiadvány)

Az, hogy a hazai családok kiadásszerkezetében a legnagyobb tétel az élelmiszer, egyrészt általánosnak mondható akár nemzetközi viszonylatban is, másrészt érdemes itt megemlíteni a háztartás-statisztikusok által jól ismert Engel törvényt. Eredetileg Ernst Engel, német statisztikus országon belüli keresztmetszeti adatok alapján fogalmazta meg a megállapításait az 1857-ben publikált tanulmányában. Eszerint a jövedelmek növekedésével csökken az élelmiszerekre

ugyanakkor növekszik az iparcikkekre és a szolgáltatásokra fordított kiadások aránya. Később kimutatták, hogy e törvényszerűség érvényes országok közötti összehasonlításban is.

Bár az élelmiszerkiadások a legjelentősebbek, a következő legnagyobb tétel a lakhatáshoz

kapcsolódó kiadásoké. A legutóbbi statisztikák szerint ez a következőképpen néz ki. (Forrás: KSH)

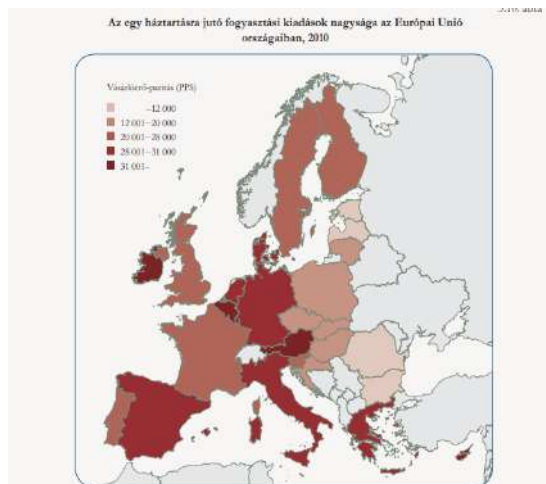
Hogy mindezek ismeretében minél pontosabban láthatóak, tervezhetőek legyenek bármely háztartás kiadásai, szükséges a háztartások bevételeit is pontosabban átlátni, amit a háztartási költségvetés készítése tesz lehetővé.

Háztartási/családi költségvetés

Maradjunk még a statisztikáknál. A legutóbbi Háztartáspanel vizsgálat (2015) adatai alapján a TÁRKI kutatóinak számításait tekintve látható, hogy a legmagasabb hazai jövedelmi ötödbe tartozó háztartások fogyasztása az átlagos fogyasztás 135-141%-a, míg a legalacsonyabb ötödbe tartozóknál ez az átlagfogyasztás 63-79%-a, tehát körülbelül fele a legmagasabb ötödének. Ezek a számok a háztartások egymáshoz viszonyított helyzetéről adnak információkat, és mindenképpen tanácsos a szegénységben élő családok háztartás gazdálkodási felkészítése során figyelembe venni a lehetséges nagy különbségeket a képzők és a képzésen résztvevők saját személyes tapasztalatai és praktikái között.

(Forrás: Simonovits Bori – Szívós Péter: A háztartások fogyasztásának alakulása a válság idején és ma <http://old.tarki.hu/hu/publications/SR/2016/10simonovits.pdf>)

A környező országok helyzetével összehasonlítva is láthatóak különbségek.

A fenti térképen látható, hogy a Közép-Kelet-Európai országok fogyasztási színvonala elmarad a többi európai országétól. Ennek még érdekesebb eleme az élelmiszerre költött kiadásoknak az aránya a háztartások kiadásából. Emlékezzünk vissza: minél alacsonyabb jövedelmi színvonalon élnek a háztartások, az élelmiszerre fordított kiadások aránya annál nagyobb.

„Az unió (EU-28) átlagában a háztartási kiadásokon belül a legjelentősebb tételt a lakásfenntartásra és háztartási energiára fordított kiadások jelentik (28,4%), ezt követően az élelmiszerekre és alkoholmentes italokra fordított kiadások (15,1%) állnak, a harmadik legjelentősebb kiadási csoport 12,8%-kal a közlekedésé. Ugyanez a három főcsoport teszi ki a magyarországi háztartások legjelentősebb kiadását is, de attól eltérő súllyal. Hazánkban a lakásfenntartásra és háztartási energiára fordított kiadások aránya 39% volt 2010-ben, ami az Európai Unióban mért legmagasabb érték, az EU-15 átlagát 11 százalékponttal haladta meg. A 2010-es adatokban még nem érvényesült az energia árának időközben Magyarországon tapasztalt csökkenése, ami a lakásfenntartási és háztartási energia főcsoportjának összkiadásból való csökkenő részesedésével is járt. Ezt követték az élelmiszerekre és alkoholmentes italokra fordítottak 18,7%-kal, a harmadik helyen a közlekedési kiadások álltak (9%). (...) A két legjelentősebb kiadási főcsoport, az élelmiszer, és a lakásfenntartás összessége a régi tagországokban (EU-15) 41,9%, hazánkban a kiadás 57,6%-át tette ki.”

Forrás: KSH A háztartások életszínvonala, 2014

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/hazteletszinv14.pdf>

Fenti adatok jelzik, hogy a két legalapvetőbb, a megélhetés szempontjából kulcsfontosságú kiadási csoportra, élelmiszerre és lakhatásra a hazai lakosság átlag másfélszer annyit kénytelen költeni jövedelmi viszonyaihoz mérten, mint az európai átlag. Tehát a háztartási kiadások közel 60%-t, ami az egyéb kiadási tételekre összegeket jelentősen mérsékli, a szabadon elkölthető jövedelmek aránya igen alacsony. Ráadásul a legfrissebb vizsgálatok már az élelmiszerköltségek magasabb arányát mutatják, ami egy nagyon erős szegénységi mutatónak tekinthető.

Fentiek miatt nagyon megfontoltan érdemes az elszegényedés veszélyének kitett háztartások kapcsán átgondolni, milyen módon segíthető elő jövedelmi viszonyaik, háztartási gazdálkodásuk normalizálása. Mindenképpen figyelembe kell venni a fent részletezetteket: a háztartások gazdálkodása nem csupán a családi költségvetésről szól, hanem olyan alapvető kérdésekre is ki kell térnie, mint a

- háztartás tagjainak saját eszközeivel, lehetőségeit kiaknázva előállítható, megtermelhető javak köre, amelyek akár a közösségi erőforrásokra is épülhetnek, mint például a közösségi kertek használata
- a kiadások kiválthatóságának lehetőségei, legyen ez akár a fűtési lehetőségek pótlása akár papírhulladék brikettálással vagy bármilyen egyéb fenntartható, rendelkezésre álló lehetőség kiaknázásával²
- a háztartás ügyeinek intézése, hivatalos ügyintézés gyakorlása, külső támogatási lehetőségek elérése
- kapcsolattartás humán szolgáltató intézményekkel, szervezetekkel
- tanulási lehetőségek használata,
- stb.

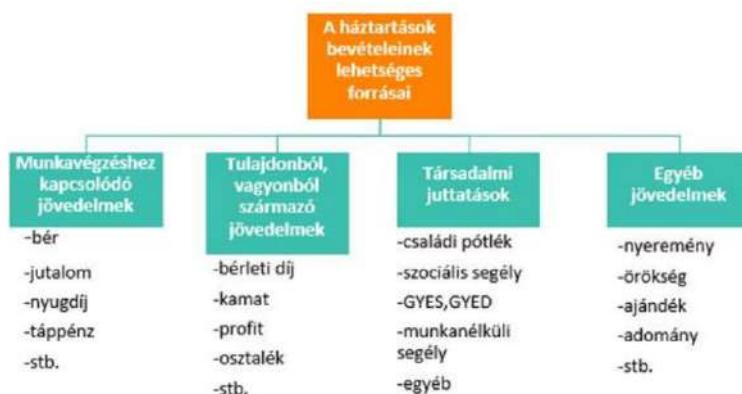
Ezek nem tartoznak a háztartási költségvetés témakörébe, de a képzési programnak ki kell térnie mindezekre. Pontosabban: olyan képzési program kidolgozására van szükség, amely alkalmas arra, hogy

- integrálja jelen képzést a többi helyi szolgáltatás és program rendszerébe
- valamint olyan közösségi, informális tanulási alkalmakhoz való hozzáférést segítse, amely ezeknek a tudásoknak, ismereteknek és készségeknek az elsajátítását támogatják.

Visszatérve a háztartás gazdálkodás egyik kulcselemére, a **háztartási költségvetésre**. Ez egy olyan **pénzügyi terv, amely összegzi adott háztartás bevételeit és kiadásait**. Nyilvánvalóan akkor biztonságos egy család, háztartás költségvetése, ha a bevételek meghaladják a kiadásokat. Hogy egy ilyen biztonságos költségvetést készíthessünk, sok mindent tudnunk kell. Nem elég csak a

2 Javaslott irodalom például Herpainé Márkus Ágnes: Fenntartható fejlődés és szociális munka – öko- szociális munka, valamint Jász Krisztina és Herpainé Márkus Ágnes: Fenntartható fejlődés és szociális munka – nemzetközi példák
Letölthető:
http://www.academia.edu/5335029/2011_Szoci%C3%A1lis_munka_a_fenntarthat%C3%B3_fejl%C5%91d%C3%A9s%C3%A9rt

fizetésünk nagyságát ismerni. Tisztában kell lennünk egyéb bevételeinkkel, illetve ismernünk kell a kiadásaink nagyságát, gyakoriságát. Tudnunk kell, mennyibe kerülnek a rendszeresen vásárolt élelmiszerek, mekkorák a lakásfenntartási kiadásaink, mennyibe kerül havonta a telefon és az internet előfizetésünk, vagy mekkora összeget tölthetünk fel a feltöltős mobilra.

Nézzük előbb a bevételeket!

Ennek és a következő ábrának a forrása:

[https://www.penziranytu.hu/sites/default/files/tananyag/penz7/2017/2015/Csal%C3%A1di%20k%C3%B6lts%C3%A9gvet%C3%A9s\(2015\)_kiskos.pdf](https://www.penziranytu.hu/sites/default/files/tananyag/penz7/2017/2015/Csal%C3%A1di%20k%C3%B6lts%C3%A9gvet%C3%A9s(2015)_kiskos.pdf)

Ismét meg kell jegyezni, hogy a háztartások erőforrásai nem csak pénzben megjelenőek lehetnek, tehát bár a bevételek között nem jelenítjük meg, de „elmaradó, illetve mellőzhető kiadások” formájában bizony meg fog jelenni, ha a kertben lévő almafáról tudunk a gyerekeknek minden nap gyümölcsöt adni. Így erre nem kell költenünk, de a bevételek között nem jelenik meg.

A háztartások költségvetésének legfőbb kiadási tételeit, amelyek a mindennapi megélhetéshez és hétköznapi életvitelhez kapcsolódnak, a következő ábra összegzi.

A **folyó kiadások** azok, amelyek mindennapok során szükségesek.

A **tartós fogyasztási cikkekre irányuló kiadások** ritkábbak, ám nagyobb összegeket jelentenek, mint például egy konyhabútor vagy egy autó vásárlása.

A bevételeinknek az a része, amit nem költünk el, a **megtakarítás**. A megtakarításainkat befektethetjük, többféle módon. Leköthetjük bankbetétben, vásárolhatunk kötvényeket, részvényeket, félrerakhatjuk nyugdíjunkra, stb. Az, hogy hogyan kezeljük a megtakarításunkat, attól is függ, mi a célunk vele.

Ami még nem került szóba, az a hitel. A hitel is egy megtakarítás, de sajátos tulajdonságokkal bír. Előbb fizetjük ki, amit szeretnénk, és a takarékoskodást csak ezután kezdjük. Tehát **a hitel egy előrehozott vásárláshoz kapcsolódó, jövőbeli kényszer-megtakarítás**. Fontos érteni ezt a természetét annak érdekében, hogy eldönthető legyen: tudjuk-e ezt vállalni. Természetesen egy átgondolt háztartási költségvetés számol a hitel kiadásaival és egyéb, későbbiekben várható kiadásokkal is.

A kiegyensúlyozott háztartási költségvetés jellemzői

Annak érdekében, hogy a családi, háztartási költségvetés áttekinthető és teljes legyen, szükséges részletesen számba venni mind a kiadási, mind a bevételi oldalt. Ezek összevetése már segít szembenéznünk azzal, milyen a gazdálkodásunk, illetve milyen módon javíthatjuk tovább.

- A kiadásaink ne haladják meg a bevételeket.
- Lehetőség szerint maradjon némi megtakarításunk is.
- Amennyiben a kiadásaink mérsékelhetőek olyan mértékig, hogy még ne okozzon károkat például az egészségtelen vagy egyhangú étkezés, a fűtés megvonása, stb. akkor gondoskodjunk arról, hogy rendszeresen jövőbeli befektetésekre fordítsuk a megtakarításainkat. Ez lehet pénzügyi befektetés, nyugdíj takarékoság, de valamilyen képzés kifizetése is.

Az egészen alacsony jövedelemből élő családok körében is van példa arra, hogy nagyon tudatos gazdálkodással a kevés pénzből is rendszeresen megtakarítanak. Ennek a begyakorlása és rutinná válása jelentősen megnövelheti bármely család pénzügyi biztonságát. Törekedjünk arra, hogy bevételeink 10%-t mindig félretegyük! Ez az egyik legjobb „biztosítás” váratlan események, kiadások esetére.

Módszertani alapvetés

Mondd el és elfelejtem;

mutasd meg és megjegyzem;

engedd, hogy csináljam és megértem.

Konfuciusz

Tanulás kapcsán a hétköznapi értelemben leggyakrabban az intézményes tanulást értik legtöbben. Az iskolák mellett az egyes tanfolyamok, tehát formális keretek között zajló tanulás rémlik fel legtöbbünk előtt a szó hallatán. Nyilvánvaló azonban, hogy a tanulás sokkal többet jelent, gondoljunk csak arra, a kisgyerekek minden perce tanulással telik: mozogni, járni, beszélni, majd viselkedni, alkalmazkodni. Ha ebből a listából ki is hagyjuk a nyilvánvalóan a társas együttélés szempontjából fontos szocializációs elemeket, akkor is sok olyan terület van, ahol az informális tanulásról, tehát arról beszélhetünk, amikor nem is tudatos a tanulás és tanítás, amikor valamit nem azért csinálunk, mert tanulni akarunk. A kisgyerekek nem azért öntögetik egyik formából a másikba a száraz homokot vagy a vizet, mert meg akarják tanulni a több és kevesebb fogalmát, vagy a különféle halmazállapotú anyagok viselkedését, hanem mert élvezik, mert érdekesnek találják.

A formális és nem-formális tanulás már sokkal direkter. A formális képzésekre az iskolákban kerül sor, az informális tanulás pedig a tanfolyamok, kurzusok, szabadidőben végzett hobbik kitanulásának, stb. világa. Ide tartoznak ugyanakkor a múzeumok programjai, a vezetett túrák akár természetvédelmi területeken, akár városok utcáin, amiket a közgondolkodás talán sokkal inkább a szabadidős programok között értelmez, mint tanulási alkalmakként. Utóbbiak már sokkal érdekesebbek témánk szempontjából, ám átfogó adatokkal e területen nem rendelkezünk. A tapasztalatok és szakmai vélekedések szerint jelentősen elmarad a hazai gyakorlat más, európai országokétól, de adataink inkább a formális és nem-formális képzésekről vannak. (Lásd lejjebb.)

Mivel a tanulás kapcsán meghatározóak mindenki számára a formális iskolai élmények, és a hazai közoktatásnak sose volt erőssége az élményalapú, pozitív megerősítéseket rendszerszinten alkalmazó működés, mindenképpen szükséges annak átgondolása, hogy az iskolában alkalmazott módszerek mennyire alkalmasak a felnőttképzésben illetve a non-formális és informális tanulási alkalmak során.

Képzelnünk el egy tantermet, ahol a tanár a padokban vele szemben, csendben hallgató tanulóknak magyaráz! Képzelnünk el ezt olyan témákban, amikről rengeteg személyes élményünk van, érinti a mindennapi életünket!

Vajon ez a legjobb módja-e annak, hogy a mindennapi életvezetéshez kapcsolódó, berögzött szokásaink, félelmeink és nehézségeink során megoldási mintákat adjon?

Ha akad is néhány olyan ember, aki számára ez elfogadható, a többség ezzel nem így van. Mint a mottóban is írtuk, az, hogy valamit elmondanak nekünk, akár előszóban, akár egy könyv lapjain, akár egy kis oktatóvideóban, ez nagyon kevés. Lehet, hogy megértjük. Lehet, hogy még azt sem. De a legtöbb, amit ettől a módszertől elvárhatunk, az hogy a résztvevők, esetleg, többé-kevésbé, megértik, miről van szó. De vajon sikerül-e ettől sajátjukká tenni ezt a megértést?

Ha azt is láthatják, hogyan működik az elmagyarázott dolog, látnak egy bemutatót, hallanak egy valós sikertörténetet, még akkor is csak addig jutnak el, hogy megjegyzik, hogy igen, ilyen is van. Ahhoz azonban, hogy valóban saját tudássá, tapasztalássá váljon, egy olyanná, amely alkalmas döntések megváltoztatásának elősegítésére, meg kell tapasztalni.

Hogy témánkhöz kapcsolódóan nézzük:

Ha meghívunk egy előadót, hogy beszéljen a nehezen gazdálkodó, szegénység kockázatától veszélyeztetett vagy éppen adósságcsapdában küszködő embereknek a helyes pénzkezelésről, vajon mit érünk el? Ha hajlandóak is ezt meghallgatni, végigülni, és még meg is értik, mert kivételesen egyszerűen fogalmazó és saját szakértelmétől nem elfogult, ezért minél inkább hétköznapi szóhasználatlaltal élő előadót sikerül is találnunk (ritka, mint a fehér holló!) akkor is legfeljebb annyit érünk el, hogy megértik a résztvevők, hogy mit csinálnak, mit csináltak rosszul, vagy mit kellett volna tenniük... Nos, ez nem inspiráló, sokkal inkább rettenetesen nyomasztó. És mint látni fogjuk: ez meg leginkább ellene a valódi tanulásnak.

És mi van akkor, ha szervezünk egy beszélgetést, és pár meghívott ember elmeséli, ők hogyan vezetik saját családi költségvetésüket? Bemutatják, milyen költségvetési táblát töltenek ki a havi bevételeikről és kiadásairól, illetve megmutatják, hogyan vezetik a kiadásairól a nyilvántartásukat? Nos, ezt biztosan még jobban fogják érteni, és valószínűbb, már ha eljönnek, hogy meg is jegyzik, miről volt szó. De az, hogy végignézünk egy filmet arról, hogyan készült egy élethű lószobor, nem jelenti azt, hogy mi is tudnánk ilyet készíteni.

Tehát marad az a módszer, amikor leülünk, együtt, akár többen, elővesszük a számláinkat, a munka- és hitelszerződéseinket, összegyűjtjük a rendszeres és időszakos kiadásainkat, átgondoljuk, mire van módunk és kapacitásunk, hogyan szervezzük mi a házimunkát, ki mit vállal a családban, és kitaláljuk, hogyan is lenne jó az nálunk. És ebben segítenek a többiek, és az is, akit oktatónak nevezünk. Nos, ha így készül egy családi költségvetés, különösen, ha a család többi tagja is részt vesz benne, akkor van esély rá, hogy sajátunknak tudjuk, érteni is fogjuk, használni is akarjuk, hiszen ebből látjuk majd, hogy van esélyünk a mostaninál jobb helyzetbe kerülni.

Hogy ehhez milyen formák adják a keretet?

Erről a következő pontokban részletesebben írunk, addig is összegezve, ennek a blokknak a mondandója:

Alapvetően fontos, hogy ha felnőttekkel tanulunk, legyenek olyanok ezek a tanulási lehetőségek, olyan módon valósuljanak meg, ami a résztvevők számára vonzó, inspiráló, mert ez a feltétele annak, hogy eredménye is legyen.

Felnőttoktatás jellegzetességei, és amire szükség van

Nem véletlenül született meg a LLL a Life Long Learning fogalma a múlt század 70-es éveiben. Lényege egy jelentős szemléletváltás volt, amelynek során hogy az egész életen át tartó tanulás fogalmát nem az oktatási-képzési intézményrendszer, hanem az egyén szemszögéből vizsgálták. Indokaik között az is szerepelt, hogy az informális, nem formális keretek között zajló tanulás jóval az intézményi keretek között folyó tanulás tömegessé válása előtt létezett, sőt, azzal párhuzamosan, például a harmadik világban ma is sokszor hatékonyabban működik, mint az iskolarendszerű képzés. Így született meg a nemformális és informális tanulás és oktatás fogalma. Hazai viszonyok között bár a fogalmat régóta használjuk, a lehetőségek köre mégsem igazán széles.

A mindennapokban ugyanis, hazai viszonyok között, nincsen igazán nagy hagyománya az informális tanulási lehetőségeknek, illetve ezekről való adatszolgáltatás nem rendszerszintű. Vannak ugyan évtizedes, akár beválnak is mondható hazai gyakorlatok is (népfőiskolák, tanulócsoporthoz, és ide sorolhatóak a művelődési házak is) de ezek mennyisége elenyésző.

Egy **2004-es** nagy átfogó vizsgálat, amely nemzetközi összehasonlításra is lehetőséget teremtett, azt mutatta, hogy **a hazai felnőtt népességnek mindössze 4,5 %a vett részt a vizsgálatot megelőző egy évben iskolarendszeren kívüli képzésben.** A résztvevők többsége 35 év alatti, és jellemzően dolgozó felnőtt volt.

Ugyanezen kutatás adatai szerint **informális tanulásra is csak a korosztály 7%-a vállalkozott**, ide értve a szakkönyvek olvasását, könyvtárba járást, internetes tájékozódást. A kutatók szerint a valós arány magasabb, de az is elgondolkodtató, hogyan értjük a tanulás fogalmait, általánosan.

Forrás: KSH http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/lifelong_learning.pdf

2007 és 2011 között jelentős változás következett be a hazai felnőttképzésben, és az EU-s országok között a legmagasabbra nőtt a nem formális oktatásban résztvevők aránya, ami elsősorban a munkaerőpiachoz kapcsolódó képzések rugalmas megjelenésére utal. A **2011-es** adatok szerint a 25-64 éves korosztály **6,5%-a vett részt formális képzésekben és 37,6%-a nem-formális oktatásban, ami nagyjából az uniós átlagnak felel meg**, ahol jelentősek a különbségek tagállamonként.

Hogy a felnőttek oktatása, képzése eredményes lehessen, nagyon fontos annak milyensége. Alapvető elvárás, és elengedhetetlen feltétel, hogy **tanulóközpontú** legyen a képzés. Mit jelent ez a résztvevők számára?

- **Személyes tapasztalatokra épüljön** – Felnőttként már merevebbé válunk. Az újdonságokkal akkor tudunk kezdeni valamit, ha azt is felhasználjuk, ami eddigi tapasztalatunk, élményünk és meggyőződésünk.
- **Nyilvánvalóan hasznos, amit tanulunk** – bár sokszor mondjuk kisebb gyerekeinknek (mert szegények még elhiszik) hogy hiába nem látjuk értelmét, meg kell tanulni. Felnőttek erre már nem hajlandóak.
- **Úgy és akkor tanulhatunk, ahogy és amikor nekünk jó** – a felnőttek, különösen az informális képzések során, nem főállásban tanulnak, munkájuk, családjuk, egyéb kööttségeik mellett kell tudniuk megoldani a jelenlétet, amire egy jó felnőttképző program figyel.
- **Rólam és nekem szól az értékelés** – ráadásul ez folyamatos kell legyen, nem egy semmiről nem szóló, 1-5-ig tartó szám az értékelés. Derüljön ki belőle, mik az én értékeim és eredményeim, lássam, mit sikerült elérnem és miben lenne jó még erőfeszítéseket tennem.

Az egyik nagy hatású pszichológus, a humanisztikus iskola egyik nagy alakja, **Carl Rogers** vette számba, mire van szükségünk ahhoz, hogy hatékonyan tudjunk tanulni. Másképpen, **mik az alapvető feltételei a tanulásnak.**

- Mindenki a tanulás képességével születik
- Értelmesen csak akkor tanulunk, ha a megtanulandó fontos számunkra. (Motiváció)
- Ha a személyiségünket is érinti a tanulás, változtatnunk kell, akkor ellenállunk.
- A saját személyiségünket „fenyegető” tartalmakat könnyebb megtanulni, ha nincs vagy csak minimális a nyomás.
- Ha kicsi a nyomás, sokféleképpen tudunk tapasztalatokat szerezni, ezáltal tanulni.
- Tanulni, értelmesen, általában úgy a legjobb, ha csinál(hat)juk is.
- A tanulás akkor lesz a leghatékonyabb, legeredményesebb, ha abban részt veszünk egész személyiségünkkel, sőt, ha azt magunk kezdeményezzük.
- Függetlenné és kreatívnak kell (tudnunk) lenni ahhoz, hogy az önkritikák, önértékelésünk erősödjön, és ne a külső véleményektől, értékelésektől függőnek éljük meg magunkat, és ne ezek a külső vélemények befolyásoljanak.
- Saját felelősségérzetünk nélkül nincs valódi tanulás. Maga felel mindenki saját tanulásáért.
- Új iránti nyitottságunk megőrzése fontos és szükséges.

Jól látható, hogy a hazai oktatásra jellemző, a passzív befogadást feltételező, tanárközpontú neveléssel élesen szemben állnak ezek a megközelítések. Különösen a felnőttek képzése során elengedhetetlenül szükséges a kooperatívabb, szabad, kreatívabb, akár projektalapú módszerek alkalmazása, ami sokkal nagyobb teret enged a személyes saját élményekre és tapasztalatokra építő, kipróbálást és csinálást lehetővé tevő módszereknek.

Fentiek mellett nagyon fontos átgondolni, hogy lehetőség szerint egy **folyamatba tudjuk illeszteni a tanulást**. Legyen bármilyen zseniális, egyénre szabott egy akár tréning-technikákkal dolgozó, kreatív tanfolyam, kurzus, ha sem előzménye nincs, sem utána nem gondoskodunk arról, hogy a résztvevők tovább élvezhessék egy támogató és közösen tanuló közeg megtartó és inspiráló erejét.

Ehhez nem feltétlenül kellene külső szakemberek, de a módszerek bevezetése, megmutatása és a kezdetekben segítő alkalmazása szükséges lehet. Tehát például konkrét témánknál maradva egy háztartás gazdálkodási tréningtől, önmagában, néhány alaklom után, nem várhatunk semmiféle szemmel látható eredményt. Sokkal inkább egy ilyesféle folyamattól:

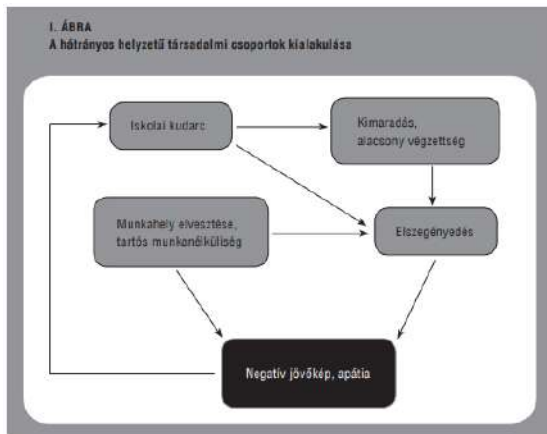
Közösségi feltáró fejlesztő munka során megélhetési, gazdálkodási nehézségekkel küzdő emberek, családok számára **beszélgető vagy tanulóköröket szervezhetünk**. A tanulóköröknek lehet témája a pénzkezeléssel, bankolással, megtakarításokkal, hitelekkel kapcsolatos fogalmak értelmezése. A tanulókörökről kiváló áttekintés itt található:

<http://www.bknsz.hu/anyagok/programok/sved-tanulokor.pdf>

Azok, akiket személyesen erősen motivál ez a téma, mert érintettek, mert személyes tapasztalataik miatt többet szeretnének tudni, könnyebben hívhatóak be egy olyan fókuszált képzésbe, mint a jelenleg a projektben tervezett **Háztartásgazdálkodási tréning**. Mivel egy tanulókörös megalapozás után az alapfogalmak közös értelmezése már kevésbé szükséges, lehet jobban koncentrálni a módszerek megismerésére és közös alkalmazására.

Nagyon kevesen vesznek részt idehaza informális képzési lehetőségekben, ahhoz képest, mennyi mindent lenne fontos meg, illetve újratanulni felnőtt korunkban. Ráadásul minél kevésbé iskolázott valaki, annál valószínűbb, hogy felnőtt korában már nem tanul. Olyan alkalmak, amik nem végzettséget nyújtó képzések, legyen ez egy szakma vagy nyelvismeretről szóló, még ritkábbak. Ezért elengedhetetlen, hogy a felnőttek oktatása során olyan megközelítéseket alkalmazzunk, amelyek a tanulás mechanizmusairól, eredményességéről alkotott tudásunk szerint a legeredményesebbek. Ezek erősen eltérnek a hagyományos, hazai formális oktatásban alkalmazott oktatási, értékelési és oktatásszervezési módszerektől.

Módszertani rugalmasság a sérülékeny társadalmi csoportok oktatása során

Forrás:
MAYER JÓZSEF: Önkormányzati stratégiák a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok munkaerő-piaci esélyeinek javítására (<http://www.eki.hu/oktcai.php?tipus=CIKK&id=Focusban-Mayer-Önkormányzati>)

Azok a módszerek, amelyek a tanulni vágyók saját tapasztalataira építenek, kiaknázzák a résztvevők motivációit, gyakorlatilag sikerre vannak ítélve. Tekintettel azonban arra, hogy minél alacsonyabban iskolázott valaki, annál kevésbé vesz részt bármiféle felnőttképzésben, érdemes látnunk, milyen ördögi körben forog ezeknek az embereknek az élete.

Alapvetően elmondhatjuk, hogy egy jó minőségű felnőttképzési program megfelelő leehet bármely

társadalmi csoport tagjai számára. Azt azonban figyelembe kell venni, hogy minél több kudarc áll valaki mögött, annál nehezebben lép át saját bizonytalanságán, annál kisebb lehet a motivációja új dolgokat tanulni. Hogy ezek a görcsök oldhatóak legyenek, különösen a sérülékeny, kirekesztett, hátrányos helyzetű emberek számára jelent biztonságot, hogy egy ilyen helyzetbe nem egyedül kerülnek, számukra különösen fontosak azok a tapasztalati tanulási lehetőségek, amelyek sorstársaik vagy általuk már ismert és elfogadott, akár más státuszú emberekkel közösen történnek.

Erről érdekes irodalom található itt a **közösségi tanulásról**:

<http://docplayer.hu/2136183-Felhasznalt-es-ajanlott-irodalom.html>

A közösségekben és a közös tanulásban rejlő erő kiaknázására jelen projekt kiváló alkalmat teremt, hiszen módszertanában egy közösségi felmérésre és azzal karöltve zajló közösségi fejlesztési folyamattal alapozza meg a többi programelemet. A **tapasztalati tanulás** számára pedig nagyszerű lehetőséget kínálnak azok a további programok, amelyek tematikájukban kapcsolódnak, különösen a Kiskertgondozási tanfolyam, a Háztartási Praktikum Klub és sokféle, egyéni fejlesztésre irányuló tréning és tanulási alkalom.

A képzést előkészítőknél mindenképpen érdemes megismerniük olyan más képzési programok tapasztalatait, illetve témába vágó kutatási eredményeket, amelyek segítségével kiemelt figyelmet tudnak fordítani azoknak a **garantáltan sikertelenségre vezető módszereknek** az **elkerülésére**, amely a saját, sikeres iskolai pályafutásuk és tapasztalataik szerint első körben felmerülhetnek a szervezőkben. Ez a Debreceni Egyetemen készült kutatás kiválóan tekinti át ezeket a pontokat. (Nyilas Orsolya: Felnőtt fejjel tanulni – egy nyíregyházi felzárkóztató képzés tanulságai) http://ams.foh.unideb.hu/sites/ams.foh.unideb.hu/files/07_nyilas_orsolya_03.pdf

A felnőtt tanulókat sok minden gátolja a tanulásban, ezek közül a legfontosabbak, a tanulmány szerint is:

- „Korábban rögzült szokások és hiedelmek akadályozzák a tanulást, különösen a tanuló önképét negatívan befolyásoló felfogások, mint például a gyakran elhangzó **„én ezt már nem tudom megtanulni”** meggyőződés.
- Az életkor előrehaladtával a képességek, a testi erő fogyatkozásával **csökken** a felnőttek tanulói **önbizalma**.
- Alábecsülik képességeiket, túlságosan sokat **aggódnak** teljesítményük miatt.
- Erős gátja a felnőttkori tanulásnak a **megszégyenüléstől való félelem**, valamint a korábbi rossz iskolai élmények hatása. (Kerülő, 2009).
- A negatív érzések mellett a stressz, illetve a **stresszkezelési technikák hiánya** a felnőtt tanuló nagy problémája. A felnőtt, ha hosszú ideig stressz állapotban van, csökken a kommunikációs képessége, rosszabb tanulási teljesítményt mutat (Farkas, 2013).
- A korábbi tanulási technikák fejletlenségével függ össze **a meglévő tudás és az új ismeretek összekapcsolásának nehézsége**. Nem mindig, vagy csak segítséggel sikerül felidézni a korábban már tanultakat. A nehézséget növeli, ha a felnőtt emlékezetében a meglévő tudás elkülönült elem, nehéz előhívni, összefüggések nélkül összekapcsolni, különösen akkor, ha a tanulási tapasztalatok és technikák nem eléggé fejlettek. Ennek egyik oka lehet, hogy fiatalabb életkorban a tanulás célja nem a teljesítőképes tudás megszerzése volt, hanem az ismeretelsajátítás.
- A tanulási motiváció csökkenését eredményezheti, ha a felnőtt tanuló számára a tanulás értéke nem „itt és most” jelentkezik, ezért nem is vállalkoznak szívesen hosszú időtartamot felölelő tanulási programokra. „

Kiváló példák állnak rendelkezésre a jelenlegi képzési programhoz hasonlóak lebonyolítására. Ehhez néhány példa, a mellékletek közé beemeltekél bővebb terjedelemben. A mélyszegénység mérséklésére irányuló TÁMOP program Adósságcsapda elkerülését támogatni hivatott képzésének munkaanyagai elérhetőek, példákkal, feladatokkal, jól használható, a megértést és megtapasztalást segítő játékokkal.

http://www.melyszegenysege.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/Adossag%20kepzes/TAMOP513_Adossagcsapda_kepzes_handout_2.pdf

Kevésbé a szegénységben élő, iskolázatlan rétegre irányul az MNB által támogatott alapítványok felnőttképzési oktatási csomagja, amelyek széles körűen elérhetőek elektronikusan a következő felületeken. <https://www.penziranytu.hu/iranytuapenzugyekhez/> Közvetlen használatát

csak akkor javasoljuk, ha a csoportok kellően előkészített, motivált állapotban vannak, és résztvevőik tanulási képessége és rutinja megfelelő szintű. Példákként, használható alapozó tudásként azonban kiválóak, adaptációjuk minimális erőfeszítéssel elvégezhetőek.

A fent említett, **közösségi tanulási folyamatba integrált képzés** megszervezése az ebben kevésbé gyakorlott programlebonnyolítók számára talán nehézséget okoz, ezért érdemes számba venni, milyen kérdésekre kell választ keresnünk egy néhány alkalmas képzés megszervezésekor.

A jelen programban tervezett tréningek előkészítését és szervezését megközelíthetjük a képzéstervezés kilenc kérdésének mentén is. Ennek a módszernek a lényege, hogy a fő képzéstervezési kérdésekre adjunk választ a konkrét, éppen aktuálisan tervezett képzésünk vonatkozásában. Ezek a főbb kérdések:

- Ki vezeti a képzést?
- Kiknek szól a képzés?
- Miért van szükség a képzésre, miért csináljuk egyáltalán?
- Mi a képzés témája, anyaga, tematikája?
- Hol zajlik a képzés?
- Mikor történik a képzés?
- Milyen módszereket alkalmazunk?
- Mire, milyen eszközökre, tananyagokra, szemléltető eszközökre, stb. van szükség?
- Ki, hogyan és miből fizeti ki a képzést annak oktatói számára?

A szakmai program elindítása és megvalósítása során felmerülő kérdések

Kiket érint a STOP program?

Mint a pályázat szövegében is egyértelműen deklarálásra került, nem kizárólag a legszegényebb és legnehezebb helyzetben lévő családokra irányul a program. Természetesen fontos és nagyon szerencsés, ha ők kiemelt figyelemben részesülnek, de mint több más programelem esetén is, hangsúlyos a prevenció jelleg.

A célcsoportba bármely, térségben élő ember beletartozhat. Ez egy széles merítésű közösségi program. Reálisan a család- és gyermekjóléti szolgálatok munkatársai, illetve a mentorokkal és közösségszervezőkkel kapcsolatba kerülő emberek lehetnek azok, akik bekapcsolódnak, akik bevonhatóak.

A programelem célkitűzése szerint akiket elsődlegesen érint azok:

- a térségben élő, dolgozó, hétköznapi emberek
- illetve a szegénységben, mélyszegénységben élők.

Ez egy meglehetősen széles kör, és a közvélekedés talán nehezebben érti meg, miért ilyen fontos a dolgozó emberekkel is foglalkozniuk a prevenció programoknak.

Első körben az is releváns válasz, hogy a hazai pénzügyi, háztartás gazdálkodási kultúra, megoldások nem túl biztatóak, és újabb hitelfelvételi hullám vette kezdetét az utóbbi időszakban, ami annak fényében, hogy milyen sok család veszíti el folyamatosan a lakhatását, létbiztonságát, mindenképpen elegendő lehetne, önmagában is.

Ennél is fontosabb azonban, hogy a jelenlegi, hazai és nemzetközi folyamatok egyaránt arra figyelmeztetnek, hogy a szegénység folyton változó arcai közül az utóbbi (és várhatóan a jövő) időszak szempontjából is egyik nagyon karakteres jelenség a **dolgozói szegénység**. E jelenséggör, vagy ahogyan a szakszövegek említik, a **prekariátus** megjelenése egészen új kérdéseket vet fel a társadalmi problémák szempontjából. Bizonyosan ismertek a hazai adatok, amelyek értelmében a hazai átlagos bér, amely nettó 200.000 forint körül van, korántsem a medián jövedelemmel azonos. (A medián érték az, amelyet akkor kapunk meg, ha sorba állítjuk az értékeket, jelen esetben a dolgozó embereket, és aki középen áll, annak a jövedelme a medián. Ez nagyon gyakran jelentősen eltér az átlagértéktől. Akkor esik csak egybe, ha a medián értéke alatt és felett is kb. ugyanannyi ugyanakkora érték található. A hazai jövedelmek esetében ez nagyon nincs így, hiszen többen keresnek az átlag alatt, és kevesebben de jelentős jövedelmekkel bírnak.)

A jövedelmek nagyságán túl nagyon fontos a bér munka jellegének változása (nemzetközi jelenség az időszakos munkavégzés, a projekt munkák, a rugalmas és többfelé megosztott munkavégzés terjedése, ami időszakos munka, így jövedelem nélküli szakaszokat eredményez az

érintettek életében. Hazai jellegzetesség emellett a közmunka alacsony szintje és a munkaügyi ellátások extrém rövid időszaka és alacsony mértéke.

Fentiek összessége azt eredményezi, hogy korántsem csak a hagyományos értelemben vett szegénységi kockázatokkal szükséges számolni a szegénység és elszegényedés kapcsán, hanem ezekkel a **dolgozói szegénységet** érintő jelenségekkel is. Erre tekintettel is széles a célcsoport, és fenti jelenségekörök igen tudatos figyelembevétele szükséges a tematika véglegesítése során.

Milyen témák feldolgozása szükséges, minimálisan?

A háztartásgazdálkodási tréning során feltétlenül érintendő témákat vesszük itt számba. Ugyanakkor visszautalunk arra, hogy a hatékony és az érintettek szempontjából releváns módszereket alkalmazó fejlesztési programtól elvárható módszertani megközelítések ismertetésénél már jeleztük, hogy mindenképpen szükséges egyfajta **közösségi és tapasztalati tanulási folyamatban** gondolkodni. Ez azt jelenti, hogy minél több közösségi tanulási folyamat előzi meg a konkrét, pár napos tréning megvalósítását, és minél több további támogató elem kapcsolható hozzá, a résztvevők számára leginkább személyre szabott megoldások biztosításával, annál inkább fókuszálható a tréning tananyaga. Ezért itt most vázlatos leírás szerepel, amelyek kifejtése a konkrét képzési program kidolgozóinak a felelőssége.

1. A háztartás, mint gazdálkodó egység
 - a) Háztartás fogalma, saját háztartásunk specifikálása
 - b) Háztartási erőforrások számbavétele saját példa nyomán és általánosan
 - c) A háztartás gazdálkodásának különféle módjai – azaz mi van a fizetésen túl?
2. Háztartás bevételei és kiadásai
 - a) Saját háztartás valamennyi bevételeinek számbavétele
 - b) Saját háztartás valamennyi tervezhető kiadásának számbavétele
 - c) Háztartási napló
3. Háztartási költségvetés készítése
 - a) Saját példa és valós célok, nehézségek figyelembevételével
4. Tudatos gazdálkodás, tudatos vásárlás, megtakarítás

Érintkezési felületek a projekt többi programelemével

Bár több ponton is utaltunk ezekre, egy összegző táblázatban jelezzük, mely programelemekhez kapcsolódik a STOP program jelen nagy léptékű humán fejlesztési programban. Ez azonban természetesen csak egy metszete azoknak az érintkezési felületeknek, amelyekre a helyi adottságok, adott településeken működő civil szervezetek, humán szolgáltató intézmények, szakemberek további lehetőségeket teremthetnek. Ez tehát a kiinduló állapot, amely helyi szinten jelentősen bővíülhet.

Széles körű közösségi tanulási alkalmak a projektben	Tapasztalati tanulási alkalmak és egyéb informális tanulási és prevenciós programok a projektben	Egyéni fejlesztési lehetőségek és informális tanulási alkalmak jelen projektben:
Közösségi lakossági egészségvédelmi, együttműködésekre alapozott civil programok	Háztartási Praktikák Klub, közösségi tanulási folyamat továbbvezető csatornája	
Közösségi kertek, településgondozási, virágosítása, szemétszedő, stb. közösségi programok		
Közösségi felmérés és a közösségek helyi kezdeményezőképességét erősítő egyéb programok	Szünidei gyerekétkeztetés és szabadidős gyerek és ifjúsági valamint egészségügyi, drogmegelőzési, stb. prevenciós programok	

**Háztartás-
gazdálkodási tréning,
a STOP program
kulcseleme**

Kiskert gondozási tanfolyam, amely kiváló folytatását jelentheti a közösségi tanulási alkalmaknak
Különféle prevenciós, önismereti, kommunikációs, asszertivitás, stb. tréningek, elsősorban a helyi család- és gyermekjóléti szolgálatok keretein belül

STOP program tartalma

A program során a kiemelkedő jelentősége van a közösségi megalapozó folyamatoknak, a közösségi informális tanulási alkalmaknak, a prevenciós és egyéb támogató programoknak, mint fent látható. A legszorosabban a Háztartási Praktikák Klub és a Kiskertgondozási program kapcsolódik, de nagyon fontos minden egyéb érintkezési pont is, ami megteremtheti az egyéni

résztevők számára a további tanulási folyamatot, többféle, ezért eltérő elköteleződési, motivációs szintet és elszántságot igénylő közösségi és informális tanulási alkalmakat kínálva.

Háztartásgazdálkodási tréning

A fent már részletesen kifejtett, közösségi és informális tanulási alkalmak folyamatába integrált módon megszervezésre kerülő háztartásgazdálkodási tréning fő elemei a következők.

A háztartás, mint gazdálkodó egység

- Háztartás fogalma, saját háztartásunk specifikálása
- Háztartási erőforrások számbavétele saját példa nyomán és általánosan
- A háztartás gazdálkodásának különféle módjai – azaz mi van a fizetésen túl?

Nagyon fontos nem elméleti előadásokkal kezdeni! A saját élmény kapcsán első körben olyan bizalmi légkör kialakítása szükséges és indokolt, ahol felmérhetőek a résztvevők problémái és elvárásai a képzési folyamattal kapcsolatban.

Amennyiben erre mód van, a résztvevőkkel egy háztartásban élőkkel való találkozás és közös munka feltételeinek megteremtése sokat javít a folyamat eredményességén!

Amennyiben erre nincs mód, érdemes olyan „házi feladatokat” adni, amelyek a háztartás tagjainak együttműködését igénylik, és közösen gondolják át a felvetett témákat.

Ennek része a családi munkamegosztás, a legegyszerűbb házimunkákig!

Háztartás bevételei és kiadásai

- Saját háztartás valamennyi bevételeinek számbavétele
- Saját háztartás valamennyi tervezhető kiadásának számbavétele
- Háztartási napló

Nagyfokú tapintatot igényel, és a közös, csoportos munkák lehetőség szerint tegyék lehetővé, hogy mindenki maga dönthesse el, mennyi információt oszt meg a többiekkel! Adott esetben az is indokolt lehet, ha még nincs meg a csoport tagjai között a szükséges bizalmi szint, hogy a képző egyesével, egyénileg dolgozzon a résztvevőkkel!

Lehet minta-listákkal is dolgozni (több ilyen elérhető interneten, különösen középiskolás kísérleti tananyagok között) ami a közös munkát lehetővé teszi, de saját családi ügyekbe való belevágást nem.

Hasznos, ha a résztvevők készítenek saját háztartási naplót! Ennek kiértékelése is többféleképpen lehetséges, de szükséges mindenképpen a releváns költségvetések készítéséhez!

Háztartási költségvetés készítése

- Saját példa és valós célok, nehézségek figyelembevételével
- A családi költségvetés legfőbb tételeit összegző-áttekintő táblázat

A családi költségvetés legfőbb tételei és a legegyszerűbb, összegző-áttekintő táblázatot szükséges megtalálni annak érdekében, hogy a csoport tagjai számára a legalkalmasabb tervező és a tudatosságukat erősítő eszközt használjuk. Az egyszerűbbeknek előnye, hogy biztonságosabban áttekinthető, bár részletezettség híján a valódi fontos információk elveszhetnek.

A háztartási költségvetés készítése nem egy számtanpélda.

A kurzus egyik legfontosabb célja, hogy a résztvevők megértsék, jelen pillanatban hozott pénzügyi döntéseik a jövőjükre is hatással vannak, motivációt valódi és reális! Jövőbeli célok kitűzése jelenthet. Ezek feltárása és erőforrásként, motivációs eszközként való használata segíti mind a megértést, mind az alkalmazás iránti elköteleződést.

Tudatos gazdálkodás, tudatos vásárlás, megtakarítás

A csoport összetételétől és valós helyzetüktől függően nagyon sok téma merülhet fel, a minőség vásárlásán túl a sok apró kiadás mérséklésének a jelentőségével együtt a megtakarítások fontossága és a nagyon alacsony jövedelmi szint mellett is lehetséges és szükséges voltáig. Az itt felmerülő témák kijelölik azt is, hogy egyes résztvevők számára milyen témák érdekesek és motiválóak, így a képző egyfajta mentorként ajánljon számukra további tanulási alkalmakat.

Kiskert gondozási tanfolyam

Nagyon fontos, hogy az összes, a tanulás motivációjára, eredményességére, a sérülékeny társadalmi csoportok tanulási nehézségeire, a nehéz helyzetben lévő vagy afelé sodródó emberek, családok érzékenységet maximálisan tiszteletben tartó módokon kerüljenek megvalósításra a tervezett képzések.

A kiskertgondozási tanfolyam, amennyiben időben is összeillesztik a megvalósítók a többi programelemmel, várhatóan jelentős érdeklődésre tarthat számot. Nagyon fontos, hogy ennél a képzésnél kiemelten figyeljenek a szervezők arra, hogy ha választaniuk kell a szakterületi szakértelem és a felnőttképzési kompetenciákkal bíró képzők között, mert esetleg nem találnak felkészült kertészt, aki kiváló felnőttoktató, ne habozzanak a választással.

Sokkal fontosabb a megfelelő hozzáállással, érdekesen, motiválóan és a résztvevők tapasztalataira építeni tudó és őket egyenrangú partnerként kezelő felnőttoktató, mint a felkészült rózsakertész vagy agrármérnök.

Amennyiben a fent részletezett módszertani elemeket és folyamatszervezést is figyelembe veszik, nagyobb eséllyel valósíthatóak meg eredményes tanfolyamok, amelyek folytatására akár a helyiek, saját aktivitásként is, kedvet kaphatnak.

Mellékletek

Pénzügyi személyiség teszt

A Magyar Nemzeti Bank és kapcsolódó civil szervezetek hozták létre a www.penziranytu.hu oldalt, ahol igen sok hasznos információ megtalálható. Többek között a pénzügyi tudatosság különböző szegmenseit feltáró, igen egyszerű, gyorsan kitölthető de mégis elgondolkodtató eredményekre vezető pénzügyi személyiség teszt. Alkalmas akár önálló kitöltésre, de arra is, hogy a háztartás gazdálkodás képzés vagy klubok során kitöltve, kiindulópontként szolgáljon az adekvát és eredményes viselkedés megismeréséhez és elsajátításához. A kérdésekre 1-5-ig terjedő skálán lehet válaszolni, az egyáltalán nem jellemzőtől a nagyon jellemzőig.

A teszt itt kitölthető: <https://www.penziranytu.hu/penzugyi-szemelyisegteszt>

A kérdések a következők:

1. Előfordul, hogy egy nagyobb bevásárlás során többet költök, mint terveztem.
2. Pontosan tudom, minek mennyi az ára.
3. Nehezen állok ellen, ha valamit nagyon kedvező áron kínálnak.
4. Nem szeretek főzni, inkább készételt eszünk.
5. Szeretem, ha a lakásban jó meleg van.
6. Nem szoktam visszakérni a visszajáró aprópénzt.
7. Mindig alaposan végiggondolom bevásárlás előtt, hogy mire van szükségem.
8. Ha rendet teszek, derül csak ki, mi mindent vettem fölöslegesen.
9. Szeretek a barátaimmal vásárolgatni.
10. Hónap végén gyakran kell kölcsön kérnem.
11. Készítek bevásárló listát.
12. Hajlamos vagyok sokáig válogatni egy-egy termék megvásárlása előtt.
13. Számon tartom a kiadásaimat.
14. Összehasonlítom az árakat, mielőtt megvennék valamit.
15. Jól be tudom osztani a pénzemet.
16. A sárga csekkek a sírba visznek.
17. Rendet tartok a háztartásban.
18. Nem szeretem kidobni a még használható dolgokat.
19. Gyakran megjutalmazom magam.
20. Készítek uzsonnát, hogy ne a büfében vásároljunk.

21. Van néhány rossz szokásom, ami viszi a pénzt.
22. Szeretek a barátaimmal szórakozni.
23. Mindent meg akarok adni a gyerekeimnek.
24. Szeretem a menő cuccokat.
25. Néha egy-egy számlát csak késve tudok befizetni.
26. Ha kevés a pénzem, spórolok.
27. Mindig van elég megtakarításom a váratlan kiadásokra.
28. Ha több pénzre van szükségem, pluszmunkát vállalok.
29. Ha valami megtetszik, megveszem.
30. Egyszerűen fogalmam sincs, mire megy el a pénzem.
31. Pontosan tudom, mennyi pénzem van készpénzben és a bankszámlámon.
32. Gyakran meglepődöm, hogy egy nagyobb bevásárlás után mennyit kell fizetnem a kasszánál.
33. Nyomasztóan sok az adósságom.
34. Szeretem kipróbálni a szerencsém.
35. Magam készítette ajándékokkal lepem meg a szeretteimet.
36. Sokat költök egészséges ételekre és ásványvízre.

Az értékelés a következő dimenziók mentén történik:

- érzékenység
- pénzügyi tervezés
- mértéktartás
- takarékoság
- szorgalom
- pénzügyi tudatosság

Háztartási költségvetés kalkulátor

Sokféle kalkulátor, táblázat érhető el, amelyek akár online képesek kiértékelni is, nem csak a nyommonkövetést támogatni a háztartások költségvetésének áttekintését. Itt most a Magyar Nemzeti Bank Háztartási Költségvetés Kalkulátorát emeljük ki, amely alkalmas vázlatos, áttekintő költségkalkuláció készítésére, és részletekbe menő, nagyon precíz terv, illetve adott háztartás helyzetének felmérését segítő áttekintés készítésére is.

<https://haztartasikoltsegyveteskalkulator.mnb.hu/#/>

A felület alkalmas arra, hogy akár elnagyolt, összegzett tételekkel töltsük ki. Bevételeink, kiadások rezsire, megtakarításra, étkezésre, utazásra, kommunikációra – tehát a legfőbb háztartási kiadási tételekre bontva, de minden egyes kiadási és bevételi tételnél egészen részletesen is beírhatjuk az adatokat. Utóbbi akkor nagy segítség, ha egészen tájékozatlanok vagyunk saját háztartási költségvetésünk szerkezetét és tételeit illetően. Ekkor nyilvánvalóan több időt igényel, de az aprólékos kitöltés igazán nagy segítséget eredményezhet. Beírhatjuk a családi pótlék, adókedvezmények, és egészen részletesen lebontott kiadási tételeinket is.

Az értékelés nem csak szöveges, hanem grafikonon is mutatja, milyen típusú kiadásaink mekkora hányadát kötik le a büdzsénknél. Ezen túl javaslatokat is megfogalmaz a felület, hogyan tudjuk tovább javítani családi, háztartási gazdálkodásunkat.

Végül az online megjelenő eredményeket le is tudjuk tölteni akár táblázatos, akár szöveges összegzett formában, ami további gondolkodást, a képzéseken való részvétel vagy csoportos, klubos közösség esetén a közös munkát is meg tudja alapozni.

Csoportos gyakorló feladat minta

Nagyon sokféle feladatsor, minta-gyakorlat érhető el interneten a háztartási költségvetés tervezésének segítésére. Az MNB kiegészítő honlapjai közül elérhető ez a minta-tananyag is, amit alapvetően diákok számára készítettek. Ennek ellenére kiválóan alkalmas felnőttekkel való munkára is, és sok olyan kérdéskör áttekintésére is, ami nem feltétlenül és közvetlenül a háztartási költségvetés készítéséről szól, de amely tudások nélkül pl a pénzügyi biztonság sem teremthető meg. Az itt elérhető linken

<https://penziranytu.hu/sites/default/files/tananyag/penz7/2017/2015/Oraterv-kozepiskola-Tanari-utmutato-2015-Csaladi%20koltsegyvetes.pdf> található tanári útmutató felhasználásával

modellezhető egy család működése, pénzbeosztásának szempontjai, stb. A mellékelt tananyag tartalmazza például a képzeletbeli szülők, családfenntartók bérlapjait is, számítási feladatokat, amelyeknél a bruttó bérekből nettó béreket számolhatnak a résztvevők, háztartási napló-minta, amelyet adaptálhatnak, de még igaz/hamis tippelős játékhoz összegyűjtött kérdések is.

Sociopoly – társasjáték

A Sociopoly egy valós alapokon tervezett társasjáték. Nagyon hasznos lehet bárki számára, de érdekes módon mi most inkább a képzések lebonyolítói, a helyi szakemberek, döntéshozók, szociális ügyekkel foglalkozó hivatali ügyintézők számára javasoljuk kipróbálásra. A játék alkalmas arra, hogy a nagyon alacsony jövedelemből, mélyszegénységben élő családok, háztartások problémáit jobban megértsék a velük dolgozók, kvázi saját személyes tapasztalatokat szerezzenek.

Természetesen a képzés során is hasznos lehet az alkalmazása, amennyiben a képzésen résztvevők kapcsán az elszegényedés megakadályozása a cél. A mélyszegénységben élőknél jobb helyzetben lévők számára fontos lehet a felismerés és a játék tanulságai, melyek a legfontosabb kiadások, és melyek azok, amelyek mérséklése, tudatosan tervezve azokat, megvalósítható.

A játék honlapján található leírás szerint (<http://www.szociopoly.hu/>)

„Ebben a játékban bárki kipróbálhatja, mire is elég a segélyből, családi pótlékból, GYES-ből, alkalmi munkából szerezhető jövedelem.

A játék során egy átlagos hónap napjain haladunk végig – némileg meggyorsítva az időt, kockadobások segítségével –, a játékosoknak a tartósan munka nélkül lévők jövedelmi viszonyai között kell túlélnie a hónapot (a bevételek és kiadások összegei hozzávetőleg megfelelnek a mai magyar valóságnak).”

A játék leírása:

„A játék elején mindenki megkapja a ma Magyarországon elérhető támogatásokat: vállalhatnak egy vagy több gyermeket, ez esetben családi pótlékot és GYES-t kapnak, segélyhez (foglalkoztatást helyettesítő támogatás) jutnak. A játék folyamán közmunkából vagy alkalmi munkából szerezhetnek jövedelmet (esetleg bejelentett „valódi” munkához is juthatnak), kaphatnak eseti segélyt, és akinek szerencséje van, az találhat vagy nyerhet is pénzt.

A játék folyamán mindenkinek kell élelmiszert vásárolnia, be kell fizetnie a lakásfenntartás költségeit (ha nem teszi meg, akkor esetleg – áram híján – megromlik az ennivalója, megbetegszik a hidegben, vagy megbüntethetik), ezen kívül a gyermekek iskoláztatása, a közlekedés, a ruházkodás, az orvosi ellátás is kiadásokkal járnak. Ha valakinek nincs pénze akkor a kisboltban vásárolhat hitelbe, vagy az uzsorástól kérhet kölcsönt.

A játékban az nyer, akinek sikerül túlélnie a hónapot.”

A játékosok száma nincs megkötve, az optimális létszám 4-6 fő vagy 3-5 fős csapat ("család"). Szükség van egy játékvezetőre, aki az önkormányzat, a boltos és az uzsorás szerepét játssza.

Egy játék időtartama (4-6 csapat esetén) kb. 40-60 perc.

Felelős gazdálkodás, spórolás – alapfogalmak, kiinduló minta

Rengeteg tananyag található a témában az interneten, és még annál is több családi költségvetés tervező. Hogy a képző melyiket választja, az erősen függ

- a képzés résztvevőinek összetételétől
- érdeklődésük és elszántságuk erejétől
- digitális írástudásuk szintjétől
- és nem utolsósorban eddigi ilyen jellegű gyakorlatuktól és tapasztalatuktól.

A fent már ajánlott MNB-s és hasonló felületek mellett a mélyszegénység program képzései is hasznosak, különösen a képzési anyagok mintái.

http://www.melyszegenysege.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/Adossag%20kepzes/TAMOP513_Adossagcsapda_kepzes_handout_2.pdf

Az itt következő vázlat szintén egy interneten elérhető képzési anyag rövidített verziója.

Forrás: <http://e-learning.varunkalapitvany.eu/tananyag/?tananyag=6>

A vásárlás fajtái

1. Tervszerű vásárlás

Pontosan megtervezzük meg, hogy mire adjuk ki a pénzünket, gyűjtünk információt. Az igényeket rangsoroljuk. Ezekről a dolgokról készüljön egy lista. Nem minden vásárlásunk lehet tervezett, de a megtervezett vásárlással elkerülhető, hogy olyan dolgokat is megvegyünk, amire nincs igazán szükségünk.

2. Rutin vásárlás

A rutinszerű vásárlás általában a mindennapi alapélelmiszerek beszerzését jelenti. Ha naponta vásárolunk, az nem a legmegfelelőbb, hiszen több időt vesz igénybe, és a pénzkidadás is több, mintha nagyobb tételben vásárolnánk.

3. Véletlenszerű vásárlás

Az egyformán megfelelő áruk közül valamelyik kedveltet választjuk. Ez a megszokás miatt van, nem nagyon akarunk változtatni a megszokott, bevált termékeken. Az is a véletlenszerű vásárláshoz tartozik, ha nem a megszokottat választjuk a kedvelt termékek közül, de akciós, ebben az esetben spórolunk is.

4. Spontán vásárlás

A spontán vásárlás a legrosszabb megoldás. Nem tervezett és nem szokásból történik. Reklámok, kirakatok, leírások hatására sokszor olyanra adunk ki pénzt ilyenkor, amire nincs is szükségünk. Vannak, akik valamilyen lelki okra visszavezethetően "vezetik le feszültségüket" a spontán vásárlással.

Spórolási tippek

Hogyan jutunk el a spóroláshoz?

Ha ismerjük a költségeinket, akkor előre tudunk tervezni. > Ha előre tervezünk, be tudjuk osztani a pénzt. > Ha be tudjuk osztani a pénzt, sikeresen tartjuk kezünkben a pénzügyeinket! > Ha kezünkben tartjuk pénzügyeinket, elemezni tudjuk a költségeinket, látjuk, hogy hol az a pont, ahol spórolni tudunk. > Ha spórolni tudunk, akkor megtakarításunk lesz!